

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (åttonde avdelningen)

den 25 november 2020*

”Begäran om förhandsavgörande – Socialpolitik – Direktiv 2008/94/EG – Artiklarna 2 och 3 – Skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens – Begreppen ’arbetstagarnas utestående fordringar’ och ’en arbetsgivares insolvens’ – Olycksfall i arbetet – Den anställde har avlidit – Ersättning för ideell skada – Indrivning av fordran från arbetsgivaren – Omöjlighet – Garantiinstitution”

I mål C-799/19,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Okresný súd Košice I (Distriktsdomstolen i Košice I, Slovakien) genom beslut av den 5 augusti 2019, som inkom till domstolen den 30 oktober 2019, i målet

NI,

OJ,

PK

mot

Sociálna poisťovňa,

meddelar

DOMSTOLEN (åttonde avdelningen)

sammansatt av ordföranden på tredje avdelningen A. Prechal (referent), tillika tillförordnad ordförande på åttonde avdelningen, samt domarna F. Biltgen och L.S. Rossi,

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- NI, OJ och PK, genom P. Kerecman, advokát,
- Slovakiens regering, genom B. Ricziová, i egenskap av ombud,
- Tjeckiens regering, genom M. Smolek, J. Pavliš och J. Vlácil, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: slovakiska.

- Irland, genom M. Browne, G. Hodge och T. Joyce, samtliga i egenskap av ombud, biträdda av K. Binchy, BL,
- Europeiska kommissionen, genom A. Tokár och B.-R. Killmann, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 2 och 3 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/94/EG av den 22 oktober 2008 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens (EUT L 283, 2008, s. 36).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, NI, OJ och PK, nämligen den anställde RL:s maka och två barn, och, å andra sidan, Sociálna poisťovňa (socialförsäkringskassa, Slovakien), angående socialförsäkringskassans beslut att neka dem ersättning för ideell skada som lidits till följd av att nämnde anställde avlidit efter ett olycksfall i arbetet, som inträffade den 16 oktober 2003.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 I skäl 3 i direktiv 2008/94 anges följande:

”Det är nödvändigt att skydd upprättas för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens och för att garantera dem ett minimiskydd, särskilt för att garantera betalning av deras utestående fordringar, samtidigt som hänsyn måste tas till behovet av en välbalanserad ekonomisk och social utveckling inom gemenskapen. För detta ändamål bör alla medlemsstater inrätta en institution som säkerställer att de berörda arbetstagarna får betalt för sina utestående fordringar.”

- 4 I skäl 4 i direktivet anges följande:

”För att säkerställa ett rättvist skydd för de berörda arbetstagarna bör man definiera insolvens i enlighet med utvecklingen av lagstiftningen i medlemsstaterna på detta område och detta begrepp bör även avse andra insolvensförfaranden än likvidationsförfaranden. ...”

- 5 I artikel 1.1 i nämnda direktiv föreskrivs följande:

”Detta direktiv ska tillämpas på fordringar som arbetstagare på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden har gentemot arbetsgivare som är att anse som insolventa enligt artikel 2.1.”

- 6 Artikel 2 i samma direktiv har följande lydelse:

”1. I detta direktiv ska en arbetsgivare anses vara insolvent när en ansökan har inlämnats om att inleda ett kollektivt förfarande som grundas på arbetsgivarens insolvens i enlighet med respektive medlemsstats lagar och andra författningar och som innebär att arbetsgivarens tillgångar helt eller delvis tas i anspråk och att en förvaltare eller en person som utövar en liknande funktion utses, samt när den myndighet som är behörig enligt dessa lagar och andra författningar

- a) har beslutat att inleda ett förfarande, eller
- b) har fastställt att arbetsgivarens företag eller verksamheter definitivt har upphört och att befintliga tillgångar är otillräckliga för att motivera att förfarandet inleds.

2. Detta direktiv påverkar inte den definition som följer av nationell rätt beträffande termerna ... lön,
...

...

4. Detta direktiv hindrar inte medlemsstaterna från att utsträcka skyddet för arbetstagare till andra insolvenssituationer som fastställts genom andra förfaranden än de som nämns i punkt 1 och som föreskrivs i nationell lagstiftning, till exempel situationer där arbetsgivaren i praktiken inställt betalningarna permanent.

...”

- 7 Kapitel II i direktiv 2008/94 har rubriken ”Bestämmelser om garantiinstitutioner”. I artikel 3 i det kapitlet föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska, om inte annat följer av artikel 4, vidta nödvändiga åtgärder för att se till att garantiinstitutionerna säkerställer betalning av arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden, inbegripet betalning av avgångsvederlag, förutsatt att nationell lagstiftning föreskriver det, när anställningsförhållandet upphör.

De utestående lönefordringar som garantiinstitutionen övertar avser en period före och/eller, i förekommande fall, efter ett datum som fastställts av medlemsstaterna.”

- 8 Kapitel V i nämnda direktiv har rubriken ”Allmänna bestämmelser och slutbestämmelser”. I artikel 11 första stycket i det kapitlet anges följande:

”Detta direktiv ska inte påverka medlemsstaternas rätt att tillämpa eller utfärda lagar eller andra författningar som är gynnsammare för arbetstagarna.”

Slovakisk rätt

Lagen om socialförsäkringskassan

- 9 44A § zákon č. 274/1994 Z. z., o Sociálnej poisťovni (lag nr 274/1994 om socialförsäkringskassan), i den lydelse som var tillämplig till och med den 31 december 2003 (nedan kallad lag nr 274/1994), föreskrevs, i fråga om lagstadgad ansvarsförsäkring för arbetsgivaren, bland annat följande:

”1. Ansvarsförsäkringen börjar löpa den dag då den första arbetstagaren anställs och gäller till och med slutet av anställningsperioden för arbetsgivarens senaste arbetstagare.

2. Arbetsgivaren har, vid försäkringsfall, rätt att begära att socialförsäkringskassan i stället för arbetsgivaren betalar styrkta fordringar avseende ersättning vid kroppsskada som orsakats genom ett olycksfall i arbetet som inträffat under giltighetstiden för ansvarsförsäkringen ...

3. Med ’försäkringsfall’ avses kroppsskada eller dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet eller en arbetssjukdom.

4. Om frågan om skadestånd prövas av en behörig domstol ska försäkringsfallet antas ha inträffat vid den tidpunkt då det beslut genom vilket socialförsäkringskassan ålagts att verkställa betalningen vann laga kraft.”

10 I 44b § punkt 1 och 44b § punkt 2 i denna lag angavs följande:

”1. [Socialförsäkringskassan] ska betala sådan ersättning, i slovakiska kronor, som avses i 44a § punkt 2 till en anställd som åsamkats kroppsskada genom ett olycksfall i arbetet eller en arbetssjukdom.

2. Om arbetsgivaren, helt eller delvis, har ersatt en anställd som avses i punkt 1 för sådan skada som avses i 44a § punkt 2, har arbetsgivaren rätt till återbetalning från [socialförsäkringskassan] av den ersättning som arbetsgivaren har betalat med det belopp som arbetsgivaren var skyldig att betala som ersättning till den anställda personen.”

Arbetslagen

– Bestämmelser om arbetsgivarens insolvens

11 21 § zákon č. 311/2001 Z. z., zákonník práce (lag nr 311/2001 om införande av arbetslagen), i den lydelse som var tillämplig till och med den 31 december 2003 (nedan kallad arbetslagen), hade följande lydelse:

”1. Vid betalning av fordringar som arbetstagare har på grund av ett anställningsförhållande vid arbetsgivarens insolvens ska arbetsgivaren anses vara insolvent när, efter det att en konkursansökan har getts in,

- a) en domstol har försatt arbetsgivaren i konkurs, eller
- b) en domstol har avslagit konkursansökan på grund av att tillgångarna är otillräckliga.

2. Arbetsgivarens insolvens inträder dagen för det domstolsavgörande genom vilket arbetsgivaren har försatts i konkurs eller konkursansökan har avslagits på grund av att tillgångarna varit otillräckliga.”

12 I 22 § i arbetslagen föreskrevs följande:

”1. Om en arbetsgivare blir insolvent enligt 21 § och inte kan betala de fordringar som arbetstagarna har på grund av ett anställningsförhållande, ska dessa fordringar betalas genom garantifonden enligt de särskilda bestämmelser som gäller.

2. De fordringar som arbetstagarna har på grund av ett anställningsförhållande vilka betalas genom garantifonden ... är följande:

- a) lön och ersättning som ska betalas för jourtid,
- b) ersättning som ska betalas för helgdagar och när arbetstagaren inte kan arbeta,
- c) ersättning som ska betalas för betald semester som intjänats under det kalenderår under vilket arbetsgivaren blev insolvent och under det föregående kalenderåret,
- d) avgångsvederlag som ska betalas till arbetstagaren vid upphörande av anställningsförhållandet,
- e) ersättning som ska betalas för det fall anställningsförhållandet upphör med omedelbar verkan (69 §),

- f) ersättning som ska betalas för det fall anställningsförhållandet upphör utan giltig grund (79 §),
- g) ersättning för kostnader för resa, flyttning och för andra kostnader som arbetstagaren har haft i sin tjänsteutövning,
- h) skadestånd som ska betalas till följd av ett olycksfall i arbetet eller en arbetssjukdom,
- i) ersättning för domstolsavgifter som erlagts för att göra gällande arbetstagarens fordringar på grund av anställningsförhållandet vid en domstol med anledning av upplösningen av arbetsgivaren, inklusive ersättning för ombudskostnader.”

– *Bestämmelser om arbetsgivarens ansvarsförsäkring*

13 195 § i nämnda lag har följande lydelse:

”1. En arbetsgivare ansvarar för de kroppsskador som en hos arbetsgivaren anställd person har åsamkats vid utförandet av sina arbetsuppgifter eller i direkt samband med utförandet av dessa arbetsuppgifter, eller vid den anställda personens dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet.

...

6. Arbetsgivaren ansvarar för skadan även om vederbörande har iakttagit de skyldigheter som följer av särskilda bestämmelser och annan lagstiftning som syftar till att garantera säkerheten och hälsoskyddet på arbetsplatsen ...”.

14 I 204 § punkt 1 i samma lag föreskrevs, angående omfattningen av de ersättningar som skulle beviljas inom ramen för arbetsgivarens objektiva ansvar vid dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet, följande:

”Om en arbetstagare har avlidit till följd av ett olycksfall i arbetet eller en arbetssjukdom ska, inom ramen för arbetsgivarens ansvar, ersättning beviljas enligt följande:

- a) ersättning som motsvarar hälso- och sjukvårdskostnader som har uppkommit på giltig grund,
- b) ersättning som motsvarar skäliga kostnader i samband med begravning,
- c) ersättning som motsvarar kostnader för underhåll till efterlevande,
- d) engångsersättning avsedd att kompensera de efterlevande,
- e) ersättning för ekonomisk skada, för vilken även 192 § punkt 3 ska tillämpas.”

15 I 210 § i arbetslagen angavs följande:

”1. En arbetsgivare som har anställt minst en arbetstagare är försäkrad för sitt skadeståndsansvar vid skador till följd av ett olycksfall i arbetet eller en arbetssjukdom.

2. Socialförsäkringskassan tillhandahåller arbetsgivarens ansvarsförsäkring enligt de särskilda bestämmelser som gäller.”

Socialförsäkringslagen

- 16 Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (lag nr 461/2003 om socialförsäkring), i dess ändrade lydelse (nedan kallad lag nr 461/2003), var avsedd att införliva kraven enligt rådets direktiv 80/987/EEG av den 20 oktober 1980 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens (EGT L 283, 1980, s. 23; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 121), som har upphävts och ersatts med direktiv 2008/94, genom systemet med en obligatorisk subsidiär garanti för arbetsgivaren vid insolvens.
- 17 Sedan den 1 januari 2004 är den obligatoriska subsidiära garantin, enligt 2 § punkt d i denna lag, en socialförsäkring som täcker de fall där arbetsgivaren är insolvent och som är avsedd att betala de anställdas fordringar genom förmåner från garantin.
- 18 I 12 § i nämnda lag fastställs den tidpunkt från och med vilken en arbetsgivare anses vara insolvent med avseende på den subsidiära garantin.

Enligt den lydelse som var i kraft till och med den 31 juli 2006 föreskrevs följande:

”1. Arbetsgivaren är insolvent om

- a) en domstol har försatt arbetsgivaren i konkurs eller
- b) en domstol har avslagit konkursansökan på grund av att tillgångarna är otillräckliga.

2. Den första dagen för arbetsgivarens insolvens är den dag då domstolen meddelar konkursbeslutet eller den dag då domstolen meddelar det beslut genom vilket konkursansökan avslås på grund av att tillgångarna är otillräckliga.”

Enligt den lydelse som varit i kraft från och med den 1 januari 2012 föreskrivs följande:

”1. Enligt denna lag anses arbetsgivaren vara insolvent om en konkursansökan har ingetts.

2. Arbetsgivarens insolvens inträder den dag då den behöriga domstolen får del av konkursansökan.

3. Om en domstol inleder ett insolvensförfarande ex officio enligt särskilda bestämmelser, ska den dag då domstolen meddelar sitt beslut om inledande av insolvensförfarandet anses vara den dag då arbetsgivarens insolvens inträder.”

Konkurslagen

- 19 Enligt 3 § punkt 2 tredje och fjärde meningarna zákon č. 7/2005 Z. z., o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (lag nr 7/2005 om konkurs och omstrukturering och om ändring av vissa lagar) (nedan kallad konkurslagen) är en fysisk person insolvent om han eller hon inte kan fullgöra minst en betalningsskyldighet inom 180 dagar efter betalningsfristen. Om det inte är möjligt att driva in en penningfordran från gäldenären genom utsökning anses vederbörande vara insolvent.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 20 Den 16 oktober 2003 avled RL, make till NI och far till OJ och PK, till följd av ett olycksfall i arbetet som omfattades av arbetsgivarens ansvar.

- 21 Den 21 april 2004 väckte NI, OJ och PK, vilka är klagande i det nationella målet, talan vid Okresný súd Košice II (Distriktsdomstolen i Košice II, Slovakien) mot arbetsgivaren om ersättning för den ideella och ekonomiska skada som de ansåg sig ha lidit till följd av RL:s dödsfall.
- 22 Denna domstol tillerkände dem, efter två separata förfaranden, ersättning för ideell och ekonomisk skada åren 2012 respektive 2016. Det första avgörandet fastställdes efter överklagande år 2013.
- 23 Det skadestånd som tillerkändes för ekonomisk skada år 2016 har socialförsäkringskassan i sin helhet betalat för den berörda arbetsgivarens räkning inom ramen för arbetsgivarens lagstadgade ansvarsförsäkring för skador som orsakats genom olycksfall i arbetet.
- 24 Socialförsäkringskassan nekade emellertid utbetalning av det belopp som tillerkänts som ersättning för ideell skada med motiveringen att ersättning för skador som orsakats genom olycksfall i arbetet inte omfattade ersättning för ideell skada.
- 25 Det utsokningsförfarande som en förrättningsman ledde mot arbetsgivaren för att få ut denna ersättning blev resultatlöst på grund av att arbetsgivaren var insolvent. Någon betalning av nämnda ersättning verkställdes inte till förmån för klagandena, ens delvis.
- 26 Klagandena väckte då talan vid den hänskjutande domstolen, Okresný súd Košice I (Distriktsdomstolen i Košice I, Slovakien), mot socialförsäkringskassan avseende betalning av nämnda ersättning.
- 27 Denna domstol är osäker på hur begreppet insolvens, i den mening som avses i direktiv 2008/94, ska tolkas. Den hyser även tvivel avseende den restriktiva tolkning av begreppet skada som socialförsäkringskassan gör gällande för att motsätta sig denna betalning.
- 28 Nämnda domstol frågar sig härvidlag, med stöd av antagandet att arbetsgivarens obligatoriska försäkring för skador som orsakats genom ett olycksfall i arbetet är en åtgärd för att skydda arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens, huruvida "arbetstagarnas utestående fordringar", i den mening som avses i artikel 3 i direktiv 2008/94, kan inbegripa ersättning för ideell skada som ska betalas till efterlevande. Den försäkringen skulle kunna göra det möjligt för de ersättningsberättigade att direkt få ersättning för skadan till följd av olycksfallet i arbetet genom "en garantiinstitution", nämligen, i förevarande fall, socialförsäkringskassan, i stället för genom den försäkrade arbetsgivaren.
- 29 Enligt den hänskjutande domstolen följer det av 204 § punkt 1 i arbetslagen, jämförd med 44a § punkt 2 i lag nr 274/1994, att en arbetstagare, vid arbetsgivarens insolvens, har rätt att genom nämnda kassa få ersättning för "kroppsskador" till följd av ett olycksfall i arbetet, i stället för genom arbetsgivaren. Enligt den hänskjutande domstolen garanterar dessa bestämmelser även att de efterlevande, när en anställd har avlidit till följd av ett sådant olycksfall, har rätt att direkt få ersättning för den skada som de har lidit som en följd av olycksfallet.
- 30 Den hänskjutande domstolen undrar följaktligen huruvida, med beaktande av begreppet skada i 44a punkt 2 i lag nr 274/1994, den garantiskyldighet som socialförsäkringskassan har och som består i att ersätta skador till följd av ett olycksfall i arbetet även omfattar ersättning för en ideell skada som de efterlevande har lidit.
- 31 Eftersom arbetsgivarens insolvens är en förutsättning, enligt direktiv 2008/94, för skyddet för utestående fordringar på grund av anställningsavtal, önskar den hänskjutande domstolen dessutom klarhet i vilken innebörd detta begrepp har.
- 32 Artikel 2 i direktiv 2008/94, jämförd med skäl 4 i direktivet, talar enligt nämnda domstol för en extensiv tolkning av begreppet insolvens, för att säkerställa ett rättvist skydd för den aktuella fordran. Den frågar sig följaktligen huruvida en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet kan omfattas av direktivets tillämpningsområde. Nämnda domstol har härvidlag påpekat att, även om

något konkursförfarande formellt inte har inletts mot arbetsgivaren i det nationella målet, det i slovakisk rätt föreskrivs att en fysisk person anses vara insolvent för det fall en fordran inte kan drivas in i ett utskningsförfarande.

33 Mot denna bakgrund beslutade Okresný súd Košice I (Distriktsdomstolen i Košice I) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska artikel 3 i direktiv 2008/94 tolkas så, att begreppet ’arbetstagarnas utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal’ även omfattar ersättning för den ideella skada som lidits vid en anställds dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet?

2) Ska artikel 2 i direktiv 2008/94 tolkas så, att en arbetsgivare även är insolvent när denna har omfattats av en ansökan om att inleda ett utskningsförfarande, som grundats på en i ett domstolsavgörande tillerkänd rätt till ersättning för ideell skada som uppkommit vid en anställds dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet, men där det i utskningsförfarandet har fastställts att fordran inte var indrivningsbar på grund av att arbetsgivaren saknade tillgångar?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Behörighet i tidsmässigt hänseende (ratione temporis)

34 Den slovakiska regeringen har bestritt EU-domstolens behörighet i tidsmässigt hänseende (*ratione temporis*) genom att hävda att den rättspraxis som den hänskjutande domstolen har grundat sig på, däribland domen av den 14 juni 2007, Telefónica O2 Czech Republic (C-64/06, EU:C:2007:348), enligt vilken domstolen är behörig även om de faktiska omständigheterna inträffade före denna medlemsstats anslutning till Europeiska unionen, eftersom de har fortsatt under perioden efter denna anslutning och ett rättsligt avgörande av konstituerande karaktär har meddelats efter nämnda anslutning, inte är tillämplig i förevarande mål.

35 För det första uppkom rätten till ersättning för den ideella skada som klagandena i det nationella målet lidit nämligen vid den tidpunkt då den aktuella arbetsskadan uppkom, nämligen före Republiken Slovakien anslutning till unionen, den 1 maj 2004. För det andra är de avgöranden genom vilka ersättningen tillerkänts, som meddelades åren 2012 och 2013, i förevarande fall av fastställande och inte av konstituerande karaktär. Dessa avgöranden ger följaktligen inte upphov till något nytt rättsförhållande, utan ger endast ett rättsligt skydd för en rättighet som redan fanns före anslutningen.

36 Även om den hänskjutande domstolen har grundat sig på 44a § punkt 4 i lag nr 274/1994 i sin bedömning att försäkringsfallet ska antas ha inträffat vid den tidpunkt då beslutet vann laga kraft, nämligen år 2013, omfattas varken rätten till ersättning för den ideella skadan eller den fordran som gjorts gällande i det nationella målet, som denna rättighet grundas på, av lagstiftningen om ansvarsförsäkring för skador som orsakats genom ett olycksfall i arbetet, i vilken nämnda bestämmelse ingår. Dessa rättigheter omfattas i stället av civilagen. Även om så inte vore fallet, ska fordran på grund av försäkringen avseende olycksfall i arbetet i vart fall, enligt tillämplig nationell lagstiftning, bedömas i förhållande till de bestämmelser som var i kraft före Republiken Slovakien anslutning till unionen. Dessa bestämmelser är fortfarande i kraft.

37 Det ska härvidlag konstateras att det, oberoende av karaktären av de rättsliga avgöranden som rör ersättningen för ideell skada eller tillämpligheten av någon av de nationella bestämmelser som har nämnts ovan, av beslutet om hänskjutande framgår att tvisten i det nationella målet har uppkommit till följd av dels socialförsäkringskassans beslut att inte betala den ersättning som redan tillerkänts genom nämnda rättsliga avgöranden, dels fastställandet av att den avlidne arbetstagarens arbetsgivare i praktiken var insolvent.

- 38 Dessa omständigheter, som har gett upphov till tvisten i det nationella målet, hänför sig till tiden före Republiken Slovakiens anslutning till unionen.
- 39 När en nationell domstol har ställt frågor till EU-domstolen om tolkningen av den unionslagstiftning som är tillämplig i det nationella målet ska EU-domstolen avgöra dessa frågor utan att den i princip behöver ta ställning till de omständigheter som har föranlett den nationella domstolen att ställa frågorna och på vilka denna avser att tillämpa de unionsbestämmelser som den har begärt att EU-domstolen ska tolka (dom av den 22 december 2010, *Bezpečnostní softwarová asociace*, C-393/09, EU:C:2010:816, punkt 25).
- 40 Detta gäller dock inte om det kan antas att den unionsbestämmelse som ska tolkas av domstolen inte är tillämplig på omständigheterna i det nationella målet, vilka inträffat före en ny medlemsstats anslutning till unionen, eller om det är uppenbart att bestämmelsen inte är tillämplig (dom av den 22 december 2010, *Bezpečnostní softwarová asociace*, C-393/09, EU:C:2010:816, punkt 26 och där angiven rättspraxis).
- 41 Så är emellertid inte fallet i förevarande mål. Till skillnad från vad den slovakiska regeringen har hävdat är domstolen följaktligen behörig att tolka de bestämmelser i direktiv 2008/94 som den hänskjutande domstolen har hänvisat till. De frågor som har ställts av den hänskjutande domstolen ska således besvaras.

Upptagande till prövning

- 42 Den slovakiska regeringen har gjort gällande att den första frågan ska avvisas. De tvivel som denna medlemsstat har gett uttryck för består i att de rättsliga omständigheter som denna begäran grundas på är felaktiga och att den hänskjutande domstolen har åsidosatt kraven enligt artikel 94 i rättegångsreglerna, bland annat eftersom den i begäran om förhandsavgörande inte fullständigt har angett den omtvistade fordrans art, den nationella rätt som är tillämplig och inte heller det samband som den har funnit föreligga mellan tolkningen av unionsrätten och det nationella målet.
- 43 Det ska här, för det första, erinras om att det, inom ramen för det samarbete mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna som införts genom artikel 267 FEUF, uteslutande ankommer på den nationella domstolen, vid vilken målet anhängiggjorts och vilken har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts avser tolkningen av unionsrätten (dom av den 5 mars 2019, *Eesti Pagar*, C-349/17, EU:C:2019:172, punkt 47).
- 44 Av detta följer att, även om den slovakiska regeringen haft fog för sina påpekanden om att de rättsliga omständigheter som tolkningsfrågorna grundas på är felaktiga, den nationella domstolens frågor om tolkningen av unionsrätten presumeras vara relevanta. Dessa frågor ställs mot bakgrund av den beskrivning av omständigheterna i målet och tillämplig lagstiftning som den nationella domstolen på eget ansvar har lämnat och vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva (dom av den 3 juli 2019, *UniCredit Leasing*, C-242/18, EU:C:2019:558, punkt 46).
- 45 Domstolen har dessutom vid flera tillfällen slagit fast att det inte ankommer på domstolen att uttala sig om tolkningen av nationella bestämmelser och att fastställa huruvida den nationella domstolens tolkning av desamma är korrekt. En sådan tolkning omfattas nämligen av de nationella domstolarnas exklusiva behörighet (dom av den 3 juli 2019, *UniCredit Leasing*, C-242/18, EU:C:2019:558, punkt 47 och där angiven rättspraxis).

- 46 För det andra konstaterar domstolen, såvitt avser påståendet att artikel 94 i rättegångsreglerna har åsidosatts, att begäran om förhandsavgörande i förevarande fall uppfyller kriterierna i denna artikel. Denna begäran innehåller nämligen nödvändiga uppgifter om de relevanta omständigheterna och saken i det nationella målet, nämligen betalning av ersättning för den ideella skada som lidits till följd av att en anställd avlidit efter ett olycksfall i arbetet. Det hänvisas i begäran om förhandsavgörande även till innehållet i de nationella bestämmelser som, enligt den hänskjutande domstolen, kan tillämpas i det nationella målet, nämligen arbetslagen, lag nr 274/1994 och konkurslagen. Den hänskjutande domstolen har slutligen angett dels de skäl som fått den att undra över tolkningen av direktiv 2008/94, dels det samband som den har funnit föreligga mellan direktivet och den nationella lagstiftning som den anser är tillämplig i det nationella målet.
- 47 Av detta följer att begäran, inklusive den första frågan, kan tas upp till prövning.

Prövning i sak

- 48 Eftersom det skydd som direktiv 2008/94 är avsett att ge förutsätter att arbetsgivaren är insolvent, i den mening som avses i artikel 2.1 i detta direktiv (se, för ett liknande resonemang, dom av den 18 april 2013, Mustafa, C-247/12, EU:C:2013:256, punkt 30), ska den andra frågan behandlas först.

Den andra frågan

- 49 Den hänskjutande domstolen har ställt sin andra fråga för att få klarhet i huruvida artikel 2.1 i direktiv 2008/94 ska tolkas så, att en arbetsgivare kan anses vara "insolvent" när denna har omfattats av en ansökan om att inleda ett utökningsförfarande, som grundats på en i ett domstolsavgörande tillerkänd rätt till ersättning, men där det i utökningsförfarandet har fastställts att fordran inte var indrivningsbar på grund av att arbetsgivaren i praktiken var insolvent.
- 50 Såsom domstolen tidigare har preciserat i sin dom av den 18 april 2013, Mustafa (C-247/12, EU:C:2013:256, punkterna 31 och 32), följer det av själva lydelsen av artikel 2.1 i direktiv 2008/94 att två villkor ska vara uppfyllda för att en arbetsgivare ska anses vara insolvent. För det första ska det ha inlämnats en ansökan om att inleda ett kollektivt förfarande som grundas på arbetsgivarens insolvens. För det andra ska det antingen ha fattats ett beslut om att inleda ett sådant förfarande eller, om tillgångarna är otillräckliga för att motivera att förfarandet inleds, ha fastställts att företaget definitivt har upphört.
- 51 Vad beträffar det första av dessa villkor, kan det konstateras att varken den omständigheten att det har inlämnats en ansökan om att det ska inledas ett utökningsförfarande mot en arbetsgivare, för att utverka ett vid domstol tillerkänt skadestånd, eller den omständigheten att ett sådant förfarande till och med har inletts uppfyller kravet att det ska ha ansökts om att inleda ett kollektivt förfarande som grundas på arbetsgivarens insolvens.
- 52 Ett utökningsförfarande som avser tvångsverkställighet av ett domstolsavgörande genom vilket en fordringsägares anspråk tillerkänts, såsom det som är aktuellt i det nationella målet, skiljer sig nämligen i flera avseenden från ett sådant kollektivt förfarande som avses i artikel 2.1 i direktiv 2008/94, i synnerhet vad avser dels dess syfte, eftersom detta inte består i att kollektivt tillgodose borgenärernas intressen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 juli 1997, Bonifaci m.fl. och Berto m.fl., C-94/95 och C-95/95, EU:C:1997:348, punkt 34 och dom av den 25 februari 2016, Stroumpoulis m.fl., C-292/14, EU:C:2016:116, punkt 34), dels konsekvenserna för den aktuella gäldenären, eftersom det förstnämnda förfarandet varken innebär att gäldenärens tillgångar helt eller delvis tas i anspråk eller att en förvaltare eller en person som utövar en liknande funktion utses.

- 53 Eftersom det av lydelsen av artikel 2.1 i direktiv 2008/94 följer att båda de villkor som det har erinrats om i punkt 50 ovan ska vara uppfyllda samtidigt, kan den omständigheten att det har fastställts att en fordran inte var indrivningsbar på grund av att arbetsgivaren i praktiken var insolvent, när det inte har inletts något kollektivt förfarande som grundas på arbetsgivarens insolvens, inte i sig vara tillräcklig för att motivera att nämnda direktiv tillämpas på grundval av denna bestämmelse.
- 54 Det ska emellertid påpekas att medlemsstaterna, enligt artikel 2.4 första stycket i direktiv 2008/94, har möjlighet att lagstifta med stöd av unionsrätten för att utsträcka det skydd för arbetstagare som föreskrivs i direktivet till andra insolvenssituationer (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 juli 2014, Julián Hernández m.fl., C-198/13, EU:C:2014:2055, punkt 44) som fastställts genom andra förfaranden än de som nämns i punkt 1 och som föreskrivs i nationell lagstiftning, till exempel situationer där arbetsgivaren i praktiken har inställt betalningarna permanent.
- 55 Det är således inte uteslutet att en faktisk insolvenssituation, såsom den som har konstaterats i det nationella målet och som den hänskjutande domstolen har hänvisat till genom att grunda sig på konkurslagen, kan omfattas av de fall som avses med artikel 2.4 första stycket i direktiv 2008/94.
- 56 Den slovakiska regeringen har påpekat att det finns en särskild nationell lagstiftning, nämligen lag nr 461/2003, som innehåller en självständig definition av insolvens med avseende på skyddet för arbetstagare, i den mening som avses i direktiv 2008/94. I den lagen, som just är avsedd att införliva detta direktiv, är beviset för arbetsgivarens insolvens med avseende på den socialförsäkring som täcker de fall där arbetsgivaren är insolvent uteslutande sammankopplat med ett särskilt insolvensförfarande, som föreskrivs i artikel 12 i lagen.
- 57 Enligt den slovakiska regeringen gäller denna lag alla de fall där insolvensen har inträffat efter den 1 januari 2004 och den bör anses utgöra en speciallag i förhållande till konkurslagen, som den hänskjutande domstolen har hänvisat till. Det är nämligen endast lag nr 461/2003 som specifikt rör arbetsgivarens insolvens, medan konkurslagen, som den hänskjutande domstolen har grundat sig på, allmänt definierar insolvens med avseende på insolvensförfarandet.
- 58 Av detta följer, enligt den slovakiska regeringen, att den omständigheten att det har fastställts att arbetsgivaren i praktiken är insolvent, enligt konkurslagen, som den hänskjutande domstolen har hänvisat till, i förevarande fall inte är tillräckligt för att styrka att villkoret om insolvens är uppfyllt, i den mening som avses i den nationella rätt som är tillämplig.
- 59 Med beaktande av fördelningen av behörighet mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna, vilken det har erinrats om i punkterna 44 och 45 ovan, är det emellertid på den nationella domstolen som det i förevarande fall ankommer att bedöma dels huruvida den speciallagstiftning som den slovakiska regeringen har redogjort för i sitt skriftliga yttrande och som har sammanfattats i punkterna 56–58 ovan ska tillämpas på de faktiska omständigheterna i det nationella målet, dels huruvida den slovakiska lagstiftaren har använt sig av möjligheten enligt artikel 2.4 i direktiv 2008/94 genom att utsträcka det skydd som föreskrivs i detta direktiv till andra insolvenssituationer, såsom den som har konstaterats i det nationella målet.
- 60 Av det ovan anförda följer att den andra frågan ska besvaras enligt följande. Artikel 2.1 i direktiv 2008/94 ska tolkas så, att en arbetsgivare inte kan anses vara ”insolvent” när denna har omfattats av en ansökan om att inleda ett utskökningsförfarande, som grundats på en i ett domstolsavgörande tillerkänd rätt till ersättning, men där det i utskökningsförfarandet har fastställts att fordran inte var indrivningsbar på grund av att arbetsgivaren i praktiken var insolvent. Det ankommer emellertid på den hänskjutande domstolen att kontrollera huruvida den berörda medlemsstaten, enligt artikel 2.4 i detta direktiv, har beslutat att utsträcka det skydd för arbetstagare som föreskrivs i nämnda direktiv till en sådan insolvenssituation, som fastställts genom andra förfaranden än de som nämns i artikel 2.1 i samma direktiv och som föreskrivs i nationell lagstiftning.

Den första frågan

- 61 Eftersom tillämpligheten av direktiv 2008/94 beror på huruvida det fastställts att arbetsgivaren är insolvent, ska domstolen endast besvara den första frågan för det fall att den hänskjutande domstolen konstaterat dels att den slovakiska lagstiftaren har utsträckt det skydd för arbetstagare som föreskrivs i detta direktiv till andra insolvenssituationer, dels att de villkor som föreskrivs i den nationella lagstiftningen i detta avseende är uppfyllda.
- 62 Den hänskjutande domstolen har ställt sin första fråga för att få klarhet i huruvida artiklarna 1.1 och 3 i direktiv 2008/94 ska tolkas så, att en ersättning som en arbetsgivare är skyldig de efterlevande för den ideella skada som lidits vid en anställds dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet kan anses utgöra en ”fordran som arbetstagare har på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden”, i den mening som avses i artikel 1.1 i detta direktiv.
- 63 Den första frågan avser följaktligen avgränsningen av begreppet ”fordran som arbetstagare har på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden”, vilket omfattas av garantiinstitutionens skyldighet enligt artikel 3 i direktiv 2008/94.
- 64 Enligt domstolens fasta praxis är det sociala syftet med detta direktiv att alla arbetstagare inom unionen ska garanteras ett minimiskydd vid arbetsgivarens insolvens genom betalning av utestående fordringar som grundar sig på anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön för en viss period (se dom av den 25 juli 2018, Guigo, C-338/17, EU:C:2018:605, punkt 28 och där angiven rättspraxis).
- 65 Det följer härvidlag av artikel 1.1, jämförd med artikel 3, i direktiv 2008/94, samt domstolens praxis avseende såväl detta direktiv som direktiv 80/987, som upphävts genom det förstnämnda direktivet, att det endast är fordringar som arbetstagare har på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden och som gäller lön som avses. Alla fordringar, utan åtskillnad, som arbetstagare har på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden avses följaktligen inte (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 december 2004, Olaso Valero, C-520/03, EU:C:2004:826, punkt 30 och där angiven rättspraxis, och dom av den 28 juni 2018, Checa Honrado, C-57/17, EU:C:2018:512, punkt 28).
- 66 Medlemsstaterna är således skyldiga att, inom en övre gräns som de får fastställa för att garantera betalningen av utestående fordringar, säkerställa att betalning görs av alla sådana fordringar (se dom av den 2 mars 2017, Eschenbrenner, C-496/15, EU:C:2017:152, punkt 53).
- 67 Även om garantiinstitutionerna således ska svara för de utestående lönerna, ankommer det emellertid, enligt artikel 2.2 första stycket i direktiv 2008/94, på den nationella lagstiftaren att definiera begreppet lön (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 mars 2017, Eschenbrenner, C-496/15, EU:C:2017:152, punkt 54), och, därmed, att precisera vilka ersättningar som omfattas av tillämpningsområdet för artikel 3 första stycket i detta direktiv (se dom av den 28 juni 2018, Checa Honrado, C-57/17, EU:C:2018:512, punkt 30).
- 68 Frågan huruvida begreppet ”lön” omfattar en ersättning som en arbetsgivare är skyldig de efterlevande för den ideella skada som lidits vid en anställds dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet, såsom den ersättning som är aktuell i det nationella målet, ska följaktligen avgöras mot bakgrund av nationell rätt, i detta fall slovakisk rätt. Det ankommer således på den nationella domstolen att bedöma huruvida så verkligen är fallet.
- 69 Det ska dessutom påpekas att medlemsstaterna enligt artikel 11 första stycket i direktiv 2008/94 har rätt att tillämpa eller utfärda bestämmelser som är gynnsammare för arbetstagarna.

- 70 Det kan således ges ett utökat skydd genom att garantiinstitutionen åläggs att täcka andra kostnader än de som avser betalning för arbetstagarnas löner.
- 71 Det följer emellertid av domstolens praxis om en medlemsstats utövande av sina egna befogenheter att dessa nationella bestämmelser regleras av nationell rätt inom gränserna för det minimiskydd som garanteras enligt det aktuella direktivet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 november 2019, TSN och AKT, C-609/17 och C-610/17, EU:C:2019:981, punkterna 34 och 35 och dom av den 4 juni 2020, Fetico m.fl., C-588/18, EU:C:2020:420, punkterna 31 och 32).
- 72 Av det ovan anförda följer att den första frågan ska besvaras enligt följande. Artiklarna 1.1 och 3 i direktiv 2008/94 ska tolkas så, att en ersättning som en arbetsgivare är skyldig de efterlevande för den ideella skada som lidits vid en anställds dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet endast kan anses utgöra en ”fordran som arbetstagare har på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden”, i den mening som avses i artikel 1.1 i detta direktiv, om ersättningen omfattas av begreppet lön, såsom det har preciserats i nationell rätt, vilket det ankommer på den nationella domstolen att fastställa.

Rättegångskostnader

- 73 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (åttonde avdelningen) följande:

- 1) Artikel 2.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/94/EG av den 22 oktober 2008 om skydd för arbetstagare vid arbetsgivarens insolvens ska tolkas så, att en arbetsgivare inte kan anses vara ”insolvent” när denna har omfattats av en ansökan om att inleda ett utredningsförfarande, som grundats på en i ett domstolsavgörande tillerkänd rätt till ersättning, men där det i utredningsförfarandet har fastställts att fordran inte var indrivningsbar på grund av att arbetsgivaren i praktiken var insolvent. Det ankommer emellertid på den hänskjutande domstolen att kontrollera huruvida den berörda medlemsstaten, enligt artikel 2.4 i detta direktiv, har beslutat att utsträcka det skydd för arbetstagare som föreskrivs i nämnda direktiv till en sådan insolvenssituation, som fastställts genom andra förfaranden än de som nämns i artikel 2.1 i samma direktiv och som föreskrivs i nationell lagstiftning.
- 2) Artiklarna 1.1 och 3 i direktiv 2008/94/EG ska tolkas så, att en ersättning som en arbetsgivare är skyldig de efterlevande för den ideella skada som lidits vid en anställds dödsfall till följd av ett olycksfall i arbetet endast kan anses utgöra en ”fordran som arbetstagare har på grund av anställningsavtal eller anställningsförhållanden”, i den mening som avses i artikel 1.1 i detta direktiv, om ersättningen omfattas av begreppet lön, såsom det har preciserats i nationell rätt, vilket det ankommer på den nationella domstolen att fastställa.

Underskrifter